

**Я.Ф. Навроцький, науковий співробітник
ННЦ “Інститут аграрної економіки”**

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА, ЯК ЧИННИК РЕГУЛЮВАННЯ
ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ**

У статті проаналізовано стан державної підтримки матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників в Україні. Зроблено висновки про те, державна політика в напрямку фінансування заходів спрямованих на їх підтримку не виважена, формується по залишковому принципу і не може в повній мірі сприяти виконанню поставлених завдань. Запропоновано ряд заходів по виправленню негативної ситуації що склалася, які полягають у необхідності: впорядкування нормативних актів, що регулюють фінансування програм; збільшенні обсягів їх фінансування; посиленні контролю за виконанням програм державного фінансування; перерозподілу напрямків фінансування.

Ключові слова: державна підтримка, ринок техніки, ефективність, техніко-технологічне оновлення, матеріально-технічна база, фінансування.

Постановка проблеми. Аграрна політика впродовж трансформаційного періоду характеризувалась здебільшого переважанням тактичних, а не стратегічних цілей і програм, а регуляторна діяльність держави не мала системного і послідовного характеру. З огляду на зазначене, для України особливо актуальною є проблема підвищення ефективності впливу держави на розвиток аграрного сектора в цілому, та на матеріально-технічне забезпечення рослинницької галузі зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями організації та функціонування ринку сільськогосподарської техніки, державної підтримки техніко-технологічного оновлення підприємств аграрної галузі в різній мірі займалися такі вчені як, Я.К. Білоусько, О.В. Вишневецька, П.І. Гайдуцький, Т.С. Захарчук, В.В. Іванишин, Ю.О. Лупенко, М.М. Могилова, П.Т. Саблук, В.Є. Скоцик, В.Л. Товстопят на багато інших. Проте, незважаючи на наявність вагомій наукової бази стосовно розвитку ринку сільськогосподарської техніки, проблема державної

підтримки матеріально-технічного забезпечення сільського господарства ще мало досліджена вітчизняною економічною наукою.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати стан державної підтримки матеріально-технічного забезпечення сільського господарства та запропонувати шляхи її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс України є стратегічним сектором національної економіки, який об'єднує різні види економічної діяльності щодо виробництва сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, а також доставки їх до кінцевого споживача. Якщо у 2007-му, перед світовою економічною кризою, частка сільського господарства у ВВП України становила лише 6,3 %, а обробної промисловості — 18,4 %, то у 2016-му — відповідно 11,6 % і 12,0 %. При цьому третина переробної промисловості — харчопром, також є частиною агропромислового комплексу [1]. Разом з тим сільське господарство є однією з основних бюджетоутворюючих та експортоорієнтованих галузей національної економіки. Від інших галузей економіки сільське господарство відрізняється своїм значенням та особливою специфікою, що пов'язане із залежністю результатів сільськогосподарського виробництва як від природно-кліматичних умов, так і від глибини державного втручання.

Незважаючи на надзвичайно важливе значення сільського господарства для економіки країни, на сьогодні склалася критична ситуація з технічним забезпеченням агропромислового комплексу. Сільськогосподарські підприємства, які не входять у структуру агрохолдингів, лише на 45-58 відсотків технологічної потреби забезпечені технікою, з якої майже 90 відсотків одиниць потребує заміни. Кількість зношеної техніки, яку щороку списують підприємства, значно перевищує кількість, що закуповується.

В таких умовах вплив держави на розвиток сільського господарства України з одного боку є доволі значним, а з іншого - недостатньо ефективним[2].

На даний час для України особливо актуальною є проблема підвищення ефективності впливу держави на розвиток аграрного сектора в цілому, та на матеріально-технічне забезпечення зокрема.

В різний час в Україні приймалися законодавчі акти та програми, спрямовані на стимулювання техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва. На даний час є чинними чотири нормативні акти, які або не діють взагалі, або діють не в повному обсязі.

Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV “Про державну підтримку сільського господарства України” передбачає фінансову підтримку

суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів. Здешевлення кредитів здійснюється в режимі кредитної субсидії та полягає у субсидуванні частини плати (процентів) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Компенсація лізингових платежів полягає у частковому відшкодуванні сплачених суб'єктами господарювання агропромислового комплексу лізингових платежів за придбані техніку та/або обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу [3].

На нашу думку, слід виділити дві особливості цього закону – щорічна зміна розміру кредитної субсидії і лізингових платежів, розподіл коштів Кабінетом Міністрів та невизначеність критеріїв участі в конкурсі підприємств, що претендують на фінансову підтримку держави. Крім того, Надзвичайна забюрократизованість і суб'єктивність рішення конкурсних комісій по визначенню переможців очевидна, оскільки рішення конкурсної комісії приймається на закритому засіданні у присутності не менш як двох третин її складу відкритим голосуванням простою більшістю голосів. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуючого на засіданні[4]. Дане положення не відображає об'єктивності при визначенні переможців конкурсу.

Всі вище названі недоліки, на нашу думку зменшують привабливість для учасників програми. Фінансова підтримка повинна носити прозорий і постійний характер, чітко визначений об'єм та доступність всіх суб'єктів, що відповідають критеріям участі у програмі. При цьому розподіл коштів повинен здійснюватися виходячи від суми державного фінансування пропорційно до обсягу об'єктів кожного з учасників.

Закон України “Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України” визначає пріоритетність розвитку системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу реалізується через: спрямованість державної технічної політики в агропромисловому комплексі на прискорене створення і виробництво технічних засобів, технічного і технологічного сервісу, оснащення ними підприємств сільського господарства, харчової і переробної промисловості, кадрове забезпечення; бюджетну підтримку діяльності суб'єктів системи інженерно-технічного забезпечення, кредитування, оподаткування, ціноутворення, митну та амортизаційну політику із застосуванням комплексу пільг.

Кабінет Міністрів України створює сприятливі умови для розвитку лізингової діяльності комерційних банків, інших фінансових установ,

вітчизняних і зарубіжних інвесторів, машинобудівних підприємств та державних лізингових компаній[5].

Положення Закону носять досить загальний характер та не визначає реальних заходів щодо покращення системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України, не визначає індикаторів досягнення дії цього Закону в часі, а отже, на нашу думку не несе практично корисного навантаження для сільськогосподарських товаровиробників.

Стосовно фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників для розв'язання проблеми інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу та сільськогосподарського машинобудування вона містила наступні, на нашу думку, достатньо ефективні положення: розроблення і впровадження конкурентоспроможних технологій та технологічних комплексів машин для інноваційного розвитку агропромислового комплексу; оновлення машинно-тракторного парку переважно за рахунок техніки вітчизняного виробництва і підтримання його в робочому стані з проведенням своєчасного технічного обслуговування та ремонтно-відновлювальних робіт; підвищення стимулюючої ролі держави в техніко-технологічному переоснащенні аграрного сектору і сільськогосподарського машинобудування шляхом збільшення обсягів фінансового лізингу та розширення номенклатури техніки, що сприятиме інноваційному розвитку галузей; створення спільних підприємств з метою виробництва новітніх зразків сільськогосподарської техніки з використанням технологій та окремих комплектувальних виробів іноземного виробництва; підвищення надійності, економічності та ергономічності сільськогосподарської техніки; фінансування підтримки виконання програм інноваційного розвитку.

Дія Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року почалася у 2007[6], продовжена у 2011 році[7], і закінчилася в 2015 р., та на жаль не була продовжена на наступний період. При цьому, документ, на даний час є чинним. Програма була розроблена фахівцями ННЦ “Інститут аграрної економіки”, базувалася на науковому підході та реально відображала цілі та показники, яких необхідно досягнути для стабільного та прогресивного розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства.

В цілому, виконання програми не дало бажаного ефекту через: недофінансування програми з боку держави; не виважену фіскальну та митну політику, відсутність застосування стимулів щодо підвищення рівня наукових досліджень і прискорення впровадження їх результатів у сільськогосподарське

машинобудування; загальна криза економіки країни з 2014 р., пов'язана з втратою територій, військовими діями на сході України, інфляційними процесами та політична криза.

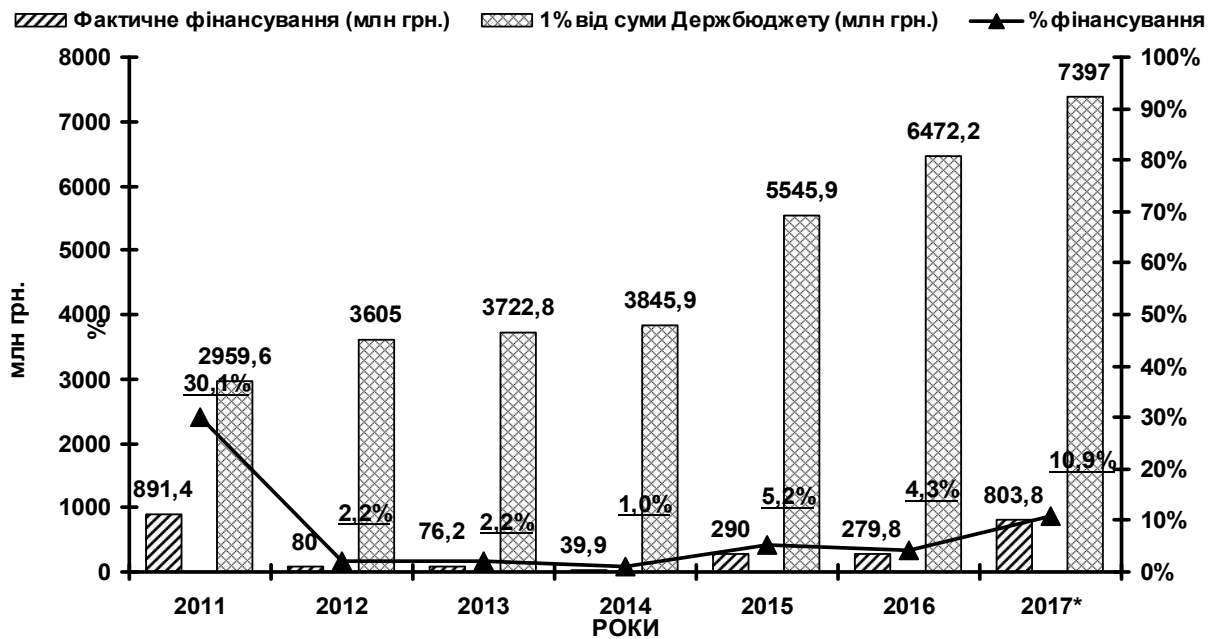
На нашу думку, необхідно відновити програму в повному обсязі, враховуючи обставини, що склалися на даний час і в процесі реалізації дотримуватися фінансової дисципліни державою, постійно здійснювати контроль за її виконанням.

Закон України “Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу” передбачає фінансування видатків Державного бюджету України на пріоритетний розвиток вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу і щорічно визначаються у державному бюджеті окремим рядком. Обсяги бюджетних асигнувань становлять до одного відсотка від загальних видатків державного бюджету і спрямовуються на фінансування шести заходів з підтримки пріоритетного розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу. Із них лише два заходи безпосередньо мають відношення до підтримки сільськогосподарського товаровиробника: п.5 часткова (до 40 відсотків) компенсація державою вартості техніки і обладнання для агропромислового комплексу, що поставляється сільськогосподарським товаровиробникам і підприємствам харчової та переробної промисловості; п.6 закупівля вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу з наступною реалізацією її сільськогосподарським товаровиробникам і підприємствам харчової та переробної промисловості на умовах фінансового лізингу [8]. Але, заходи, передбачені законом з року в рік майже не фінансуються (рисунок).

Найвищий рівень фінансування був у 2011, складав 30 %, найнижчий – 1 %, у 2014 р.

При цьому, Закон має ряд суттєвих недоліків: розпливчате визначення обсягів бюджетних асигнувань (до 1 % від загальних видатків держбюджету) може передбачати і 1 % і 0,1 %, що не дає змоги здійснювати прогноз на довготривалу перспективу; не встановлені межі асигнувань для кожної окремої статті; не зазначено окремо можливість застосування цього закону щодо фінансування розвитку матеріально-технічної бази особистих селянських господарств та інших малих форм господарювання.

Тому, надзвичайно важливим є розробка та внесення відповідних змін до закону, а також забезпечення його постійного виконання.

Рівень фінансування витратів на розвиток матеріально-технічної бази підприємств АПК у 2011-2017 рр.

Джерело: За даними держказначейства України. Власні розрахунки

* - прогноз

Проаналізувавши вищезгадані законодавчі акти можна виділити чотири групи фінансування техніко-технологічного оновлення, зокрема що стосується сільськогосподарської техніки:

1. Здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів [4, 5].

2. Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва [4, 6, 8].

3. Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу [3, 5, 7].

4. Збільшення статутного фонду НАК “Украгролізинг” для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу [9].

Як бачимо, реалізація більшості напрямків фінансування регламентується кількома нормативними актами одночасно, що ускладнює адміністрування та контроль за використанням коштів, спрямованих на виконання програм.

Для стимулювання вітчизняного виробника сільськогосподарської техніки, на нашу думку, необхідно спрямування кошти від цільових програм у двох напрямках:

- безпосередньо виробникам с/г техніки для стимулювання залучення нових, прогресивних технологій у виробництві техніки. Це можна здійснити, наприклад, через компенсацію відсотків по кредитах, спрямованих на модернізацію виробництва;

- компенсувати частину вартості придбаної техніки (безпосередньо, або шляхом здешевлення кредитів для аграрних підприємств).

Висновок. Підсумовуючи виконане дослідження можна зробити висновок що державна політика в напрямку фінансування заходів спрямованих на техніко-технологічне оновлення сільськогосподарських підприємств не виважена, формується по залишковому принципу і не може в повній мірі сприяти виконанню поставлених завдань. Тому, необхідно впорядкувати нормативні акти, що регулюють фінансування програм, збільшити обсяг їх фінансування, а також посилити контроль за виконанням встановлених планів.

Бібліографічний список: 1. Олександр Крамар Зростає зміна. Як трансформується український АПК. Тиждень ua, 7 серпня, 2017. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/197525> (дата звернення: 16.09.2017). 2. К.Г. Козлова, Державна підтримка розвитку сільського господарства Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи (збірник тез VII студентської науково-практичної конференції, 18 квітня 2012 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2012-1/doc/2/03.pdf> (дата звернення: 27.12.2016) 3. *Про державну підтримку сільського господарства України, Закон України від 24.06.2004 №1877-IV із відповідними змінами.* URL: *Режим доступу:* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 15.08.2015). 4. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів: Постановою Кабінету Міністрів України від 11.08.2010р., № 794. – Урядовий Кур'єр. – 2010. – № 172. – 17 верес. 5. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України; *Закон України від 05.10.2006 № 229-V із відповідними змінами.* URL: *Режим доступу:* <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/229-16/page> (дата звернення: 17.02.2016). 6. *Про затвердження Державної цільової програми реалізації*

технічної політики в агропромисловому комплексі; Постанова КМУ від 30.05.2007, № 785. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/785-2007-%D0%BF> (дата звернення: 21.03.2016). 7. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 р. N 785; Постанова КМУ від 31.10.2011, № 1140. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1140-2011-%D0%BF> (дата звернення: 16.05.2017). 8. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу; Закон України від 07.02.2002 № 3023-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3023-14> (дата звернення: 18.02.2016). 9. Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи за операціями фінансового лізингу; Постанова КМУ від від 10.12. 2003 р. – № 1904. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1904-2003-%D0%BF> (дата звернення: 20.04.2017).

Я.Ф. Навроцкий. Государственная поддержка как фактор регулирования отечественного рынка сельскохозяйственной техники в Украине. В статье проанализировано состояние государственной поддержки материально-технического обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей в Украине. Сделаны выводы о том, государственная политика нацеленная на финансирование мероприятий, направленных в их поддержку не взвешенная, формируется по остаточному принципу и не может в полной мере способствовать выполнению поставленных задач. Предложен ряд мер по исправлению сложившейся негативной ситуации, которые заключаются в необходимости: упорядочения нормативных актов, регулирующих финансирование программ; увеличения объемов их финансирования; усилении контроля за выполнением программ государственного финансирования; перераспределения направлений финансирования.

Ключевые слова: государственная поддержка, рынок техники, эффективность, технико-технологическое обновление, материально-техническая база, финансирование.

Navrotsky Ya.F. State support as a factor of regulation of the domestic market of agricultural machinery in Ukraine. The article analyzes the state of agriculture provision with agricultural machinery and it is clarified that despite the extremely important importance of this branch for the country's economy, today there is a critical situation with the technical provision of the agro-industrial complex. Agricultural enterprises not included in the structure of

agricultural holdings provide only 45 to 58 percent of the technological need to machinery, of which almost 90 percent of the units need replacement. The number of worn-out equipment, which each year is written off by enterprises, far exceeds the amount that is procured.

The article also analyzes the state of state support of material and technical support of agricultural commodity producers in Ukraine.

It has been determined that agrarian policy during the transformation period was characterized mainly by the predominance of tactical rather than strategic goals and programs, and the regulatory activity of the state was not systematic and consistent. Taking into account the above, it was concluded that the problem of increasing the effectiveness of the state influence on the development of the agrarian sector as a whole, and on material and technical support of the crop production sector in particular, is particularly relevant to Ukraine.

It is concluded that the state policy in the direction of funding activities aimed at their support is not weighed, formed on the residual principle and can not fully contribute to the accomplishment of the tasks. A number of measures have been proposed for correction of the negative situation, which consist in the necessity of: streamlining of normative acts regulating the financing of programs; increase their funding; strengthening control over the implementation of public funding programs; redistribution of funding directions.

An analysis of state support programs for agricultural enterprises makes it possible to conclude that their implementation does not have the desired effect due to: lack of funding by the state; unbalanced fiscal and customs policies, lack of incentives to increase scientific research and accelerate the implementation of their results in agricultural machinery; the general crisis of the country's economy since 2014, connected with the loss of territories, military actions in the east of Ukraine, inflationary processes and the political crisis.

Key words: state support, technology market, efficiency, technical and technological updating, material and technical base, financing.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2017 р.